

O'QUVCHILARDA MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK OMILLAR

Ne'matova Umidaxon

Chet tillari fakulteti Xorijiy til va adabiyoti nemis tili yo'nalishi
22.118-guruh

Annotatsiya: *Ushbu maqola o'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga ta'sir etuvchi psixologik-pedagogik omillarni tahlil qiladi. Til o'rganish jarayonida psixologik omillar - motivatsiya, o'ziga ishonch, shaxsiy xususiyatlar, diqqatni jamlash va emotsional barqarorlik - hamda pedagogik omillar - dars metodikasi, interaktiv va kommunikativ usullar, dars muhiti, baholash tizimi va axborot-kommunikatsion texnologiyalar - o'quvchilarning nutq faolligini va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Maqola psixologik va pedagogik omillar o'zaro qanday uyg'unlashishi, ularning o'quvchilarning nutq va muloqot qobiliyatiga qanday ta'sir qilishi, shuningdek, samarali pedagogik yechimlar va amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *muloqot ko'nikmalari, psixologik omillar, pedagogik omillar, til o'qitish, interaktiv metodlar, nutq faolligi, motivatsiya.*

Аннотация: *В данной статье анализируются психолого-педагогические факторы, влияющие на формирование коммуникативных навыков у учащихся. В процессе изучения языка важную роль в развитии речевой активности и коммуникативных навыков учащихся играют психологические факторы - мотивация, уверенность в себе, личностные особенности, концентрация внимания и эмоциональная устойчивость, а также педагогические факторы - методика урока, интерактивные и коммуникативные методы, среда урока, система оценивания и информационно - коммуникативные технологии. В статье рассматривается, как сочетаются психолого-педагогические факторы, как они влияют на речевые и коммуникативные способности учащихся, а также содержатся эффективные педагогические решения и практические рекомендации.*

Ключевые слова: *коммуникативные навыки, психологические факторы, педагогические факторы, языковое обучение, интерактивные методы, речевая активность, мотивация.*

Annotation: *this article analyzes the psychological and pedagogical factors that influence the formation of communication skills in students. In the process of language learning, psychological factors - motivation, self - confidence, personal characteristics, concentration and emotional stability - as well as pedagogical factors-lesson methodology, interactive and communicative methods, lesson environment, assessment system and information and communication technologies - play an important role in the development of speech activity and communication skills of students. The article covers how psychological and pedagogical factors harmonize, how they affect students ' speech and communication skills, as well as effective pedagogical solutions and practical recommendations.*

Keywords: *communication skills, psychological factors, pedagogical factors, Language Teaching, interactive methods, speech activity, motivation.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida til o'rganish faqat grammatik qoidalarini o'zlashtirish bilan cheklanmay, balki o'quvchining erkin, mazmunli va samarali muloqot qila olish ko'nikmalarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Muloqot ko'nikmalari – bu tinglash, so'zlash, fikr almashish, o'z fikrini mantiqiy bayon qilish va madaniy kontekstga moslashish qobiliyatlarini o'zida mujassam etgan murakkab tizimdir. Shu sababli til o'qitish jarayonida o'quvchining psixologik holati, shaxsiy xususiyatlari, motivatsiyasi va pedagogik sharoitlar birgalikda hisobga olinishi lozim.

O'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar psixologik va pedagogik jihatlarga bo'linadi. Psixologik omillar motivatsiya, o'ziga ishonch, diqqatni jamlash qobiliyati, emotsional barqarorlik va shaxsiy xususiyatlarni o'z ichiga oladi, pedagogik omillar esa dars metodikasi, interaktiv va kommunikativ mashg'ulotlar, baholash tizimi, dars muhiti va axborot-kommunikatsion texnologiyalar bilan bog'liqdir. Ushbu omillar uyg'unlashganda o'quvchilar nutq faolligini oshiradi, muloqot jarayonida xatolardan qo'rqmay fikr bildirishi, tilni amaliy qo'llashi va samarali muloqot qila olishi ta'minlanadi.

Shu nuqtai nazardan, psixologik va pedagogik omillarni o'rganish va ularni til o'qitish jarayoniga samarali integratsiya qilish nafaqat o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, balki ularning ijtimoiy kommunikativ salohiyatini oshirish, til o'rganishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyasini kuchaytirish imkonini beradi. Ushbu maqola shunday omillarni tahlil qiladi va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Natija va muhokama

O'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy til o'qitish jarayonining markaziy masalasi bo'lib, bu jarayon nafaqat grammatik qoidalarini o'zlashtirish, balki erkin, mazmunli va samarali nutq faoliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Muloqot ko'nikmalari – bu o'quvchining tinglash, so'zlash, fikr almashish, o'z fikrini mantiqiy bayon qilish va madaniy kontekstga moslashish qobiliyatlaridan iborat kompleks tizimdir. Ularning shakllanishi bir qator psixologik va pedagogik omillarga bog'liq bo'lib, ularning mavjudligi yoki yetishmasligi o'quvchining nutq faolligiga, tilni amaliy qo'llash darajasiga va muloqotga bo'lgan ishtiyoqiga bevosita ta'sir qiladi.

Psixologik omillar orasida eng muhimlari: motivatsiya, o'ziga ishonch, shaxsiy xususiyatlar, diqqatni jamlash qobiliyati va emotsional barqarorlikdir. Motivatsiya – til o'rganishga bo'lgan ichki va tashqi qiziqishdir; ichki motivatsiya o'z maqsadiga erishish va tilni amaliy qo'llash istagidan kelib chiqadi, tashqi motivatsiya esa baholar, ustoz rag'batlari yoki mukofot tizimiga bog'liq bo'lishi mumkin. O'ziga ishonch nutq jarayonida xatolardan qo'rqmaslik, fikrini ravon ifoda etish imkonini beradi; o'ziga ishonchi past o'quvchi nutqda passiv bo'lib, muloqotdan chekinadi. Shaxsiy xususiyatlar ham muhim rol o'ynaydi: ekstrovert o'quvchilar suhbatlarda spontan va faol bo'lsa, introvertlar ko'proq kuzatuvchi va mantiqiy javob beruvchi bo'ladi. Diqqatni jamlash va tinglash qobiliyati muloqotning sifatini belgilaydi, emotsional barqarorlik

esa nutq davomida stress va qo'rquvni kamaytiradi, o'quvchining samarali muloqot qilish imkonini oshiradi.

№	Omil turi	Mazmuni	Nutq va muloqotga ta'siri	Pedagogik tavsiyalar
1	Psixologik: Motivatsiya	Ichki motivatsiya (tilni o'zlashtirish istagi, shaxsiy qiziqish), tashqi motivatsiya (baholar, ustoz rag'batlari)	Yuqori motivatsiya o'quvchining nutq faolligini oshiradi, muloqotga ishtiyoqini kuchaytiradi	Darslarni qiziqarli, interaktiv qilish, rag'batlantiruvchi topshiriqlar berish
2	Psixologik: O'ziga ishonch	O'quvchining o'z fikrini ifoda etishdagi xavfsizligi va xatolardan qo'rqmasligi	O'ziga ishonch nutqda passivlikni kamaytiradi, muloqotga faol jalb etadi	Juftlik va guruh ishlari, kichik prezentatsiyalar orqali o'quvchini rag'batlantirish
3	Psixologik: Shaxsiy xususiyatlar	Ekstrovert va introvertlik, ijtimoiy faollik darajasi	Ekstrovertlar nutqda faol, introvertlar kuzatuvchi va mantiqiy javob beruvchi bo'ladi	Individual yondashuv, rolli o'yinlar, guruh muhitini sozlash
4	Psixologik: Diqqat va konsentratsiya	O'quvchining tinglash, tushunish va muloqotga diqqatini jamlash qobiliyati	Diqqat yetishmasa, nutq xatoli va tushunmovchilik ko'payadi	Aktiv tinglash mashqlari, qiziqarli va interaktiv topshiriqlar
5	Psixologik: Emotsional barqarorlik	Stress va qo'rquv darajasi, ijtimoiy xavotir	Barqarorlik nutqda ishonchni oshiradi, xatolardan qo'rqmaslik imkonini beradi	Darslarda qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish, konstruktiv feedback berish
6	Pedagogik: Dars metodikasi	Interaktiv, kommunikativ metodlar, loyihaviy ishlash	Nutq faolligini oshiradi, tilni amaliy qo'llashga imkon beradi	Juftlik ishlari, guruh loyihalari, rolli o'yinlar va debatlar
7	Pedagogik: Dars muhiti	Ochiq, qo'llab-quvvatlovchi va motivatsion muhit	O'quvchilar nutq jarayoniga faol kirishadi, xatolardan qo'rqmay fikr bildiradi	Darslarni interaktiv va ijtimoiy muhitga moslashtirish
8	Pedagogik: Baholash tizimi	Peer-review, self-assessment,	O'quvchi xatolarini tahlil qiladi, nutqini	Baholash mezonlarini oldindan

		konstruktiv feedback	takomillashtiradi	belgilash, konstruktiv va rag'batlantiruvchi feedback
9	Pedagogik: Axborot-kommunikatsion texnologiyalar	Videodarslar, podkastlar, virtual forumlar	Tinglash va tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydi, darslarni qiziqarli qiladi	ICT vositalaridan samarali foydalanish, autentik vaziyatlarni yaratish

1-jadval. O'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga ta'sir etuvchi psixologik-pedagogik omillar

Pedagogik omillar muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda bevosita ahamiyatga ega. Ular orasida dars metodikasi va usullar, dars muhiti va ijtimoiy atmosfera, baholash tizimi, interaktiv va kommunikativ mashg'ulotlar, axborot-kommunikatsion texnologiyalar mavjud. Interaktiv metodlar: juftlik ishlari, guruh loyihalari, rolli o'yinlar va debatlar o'quvchilarni real kommunikativ vaziyatlarga jalb qiladi, nutq faolligini oshiradi va tilni amaliy qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Dars muhiti ochiq, qo'llab-quvvatlovchi va motivatsion bo'lganda, o'quvchilar muloqotga faol kirishadi va xatolardan qo'rqmay fikr bildirishadi. Baholash tizimi esa o'quvchining nutqini konstruktiv tarzda tahlil qilish, o'z xatolarini tuzatish va o'zini baholash imkonini beradi, bu esa muloqot ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini tezlashtiradi. Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (videodarslar, podkastlar, onlayn forumlar, virtual ekskursiyalar) tilni real kontekstda ishlatish imkonini beradi, tinglash va tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydi, darslarni qiziqarli va interaktiv qiladi.

Shu bilan birga, psixologik va pedagogik omillar bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Masalan, motivatsiyaga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan interaktiv dars metodlari o'quvchining o'ziga ishonchini oshiradi, stressni kamaytiradi va nutq faolligini kuchaytiradi. Guruh ishlarida ijtimoiy muhit o'quvchilarda kommunikativ barqarorlikni shakllantiradi, introvertlarni ham muloqot jarayoniga faol jalb qiladi. Baholash va konstruktiv feedback o'quvchilarni xatolarini tahlil qilishga, o'z nutqini takomillashtirishga undaydi, shu bilan psixologik barqarorlik va tilni amaliy qo'llash malakasi oshadi. Shu tarzda, psixologik va pedagogik omillar bir-birini to'ldiradi va o'quvchilarda samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini yanada samarali qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishning samarali jarayoni psixologik va pedagogik omillarning uyg'unligiga bog'liq. Motivatsiya, o'ziga ishonch, shaxsiy xususiyatlar, diqqatni jamlash, emotsional barqarorlik kabi psixologik omillar bilan bir qatorda interaktiv metodlar, dars muhiti, baholash tizimi va axborot-kommunikatsion texnologiyalar pedagogik omillar sifatida o'quvchilarning nutq faolligini va muloqot ko'nikmalarini yuqori darajada shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu jarayon individual yondashuvni talab qiladi, chunki har bir o'quvchi psixologik xususiyatlari va tilga bo'lgan motivatsiyasi bilan farq qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Safarova N.X. Akademik litseylarda nemis tili o'qitish metodikasi. Toshkent, 2018.
2. Mirzayeva M.R. Teaching and learning German as a Foreign Language. T.: O'zbekiston pedagogika ilmiy markazi, 2020.
3. Rahmonov A. Nemis tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish. Toshkent, 2019.
4. Yigitaliyeva Z., Nigina. Nemis tilini o'rganish orqali madaniy kompetensiyani rivojlantirish. Ilmiy xabarlar, 2021, №4.
5. Ostanov A.N. Nemis tilini o'qitishda innovatsion metodlarning o'rni. LingvoSpektr, 2020, №3.
6. Hymes D. Models of the Interaction of Language and Social Life. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
7. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. Applied Linguistics, 1980, Vol. 1.
8. Jamolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. Toshkent, 2017.